

обыденном, но радостном для работников завода, о чем свидетельствуют улыбки на лицах мужчин.

В творчестве Л.М. Лейтмана ряд произведений посвящён теме Великой Отечественной войны, непосредственным участником которой был художник. Однако работ, созданных в годы войны, сохранилось мало. Эта тема и в послевоенный период волновала его. В фонде музея находится этюд «Фриц под Волоколамском»¹¹, созданный Л.М. Лейтманом в 1947 году.

Интересна сюжетная работа «Вечер на заставе» (1974 г.). На переднем плане изображены солдаты, отдыхающие после вахты. Художник выразительно передает теплый летний вечер, мирную тишину и спокойствие. Пограничная вышка, виднеющаяся на фоне закатного неба, подчеркивает готовность солдат прийти на службу в любую минуту. В работе Л.М. Лейтман создает многогранный образ пограничников, в котором читаются мужественность, решительность и жизнерадостность.

Фонд графических работ Л.М. Лейтмана в собрании УК «Витебский областной краеведческий музей» немногочислен, но он отражает жанровое разнообразие творчества художника, профессиональное мастерство, новаторский подход к традиционному искусству акварели.

В.І. Акуневіч

Віцебск, філіял УК “Віцебскі абласны краязнаўчы музей”

ФОНД “ВІЦЕБСКІ МАСТАЦКІ ТЭХНІКУМ” У ЗБОРЫ ВІЦЕБСКАГА АБЛАСНОГА МУЗЕЯ

Адным з найбольш эфектыўных сродкаў захавання і фарміравання гістарычнай памяці, уключэння ў сістэму гістарычнай сацыяльнай камунікацыі значных з’яў, падзей і аб’ектаў мастацкай культуры, з’яўляецца іх музеефікацыя. Сёння ў Віцебску вырашаецца пытанне аб стварэнні ў горадзе Музея гісторыі Віцебскага народнага мастацкага вучылішча, Арт-цэнтра М. Шагала, Музея Ю.М. Пэна, на тэрыторыі абазначанай як Музейны квартал. Але ў гэтым, бяспрэчна яркім кантэксце, неабгрунтавана забываецца такая, не менш значная як для Віцебска, так і для нацыянальнай культуры ў цэлым, з’ява, як Віцебскі мастацкі тэхнікум (з 1934 года – Віцебскае мастацкае вучылішча). У перыяд з верасня 1923 па чэрвень 1941 ён з’яўляўся адзінай дзяржаўнай мастацкай навучальнай установай у Беларусі, сапраўднай кузняй нацыянальных кадраў мастацкай інтэлігенцыі.

¹¹ Фонд УК «ВОКМ» КП 20317/16; И№1211.

З яго сцен выйшлі сотні знакамітых мастакоў, дзеячоў культуры. 74 члены Беларускага саюза мастакоў – гэта выпускнікі Віцебскага мастацкага тэхнікума і Віцебскага мастацкага вучылішча. Дзевяць з іх атрымалі званне Народны мастак Беларусі: Азгур З.І. (1944), Бембель А.А. (1955), Глебаў А.К. (1955), Зайцаў Я.А. (1963), Нікалаеў Я.Дз. (1967), Цвірка В.К. (1963), Масленікаў П.В. (1994), Селіханаў С.І. (1963), Кудрэвіч Р.У. (1999). Сярод выпускнікоў тэхнікума – дзевяць заслужаных дзеячоў мастацтва Беларусі (Ушакоў І.М. (1949), Сухаверхаў У.П. (1955), Касмачоў К.М. (1963), Паслядовіч А.А. (1963), Воранаў Н.М. (1966), Кудрэвіч Р.У. (1968), Гугель А.С. (1976), Дурчын П.С. (1989), Сталяроў І.М. (1993), тры заслужаныя работнікі культуры Беларусі (Курачкін А.Р. (1988), Лі С.Дз. (1975), Маслан І.Я. (1981). Лаўрэатамі розных дзяржаўных прэмій сталі: Азгур З.І. (лаўрэат Сталінскіх прэмій – 1946; 1948); Кароль У.А. (Народны архітэктар СССР (1970), лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР (1968); Быкаў В.У. (Народны пісьменнік Беларусі (1980), лаўрэат Ленінскай прэміі (1986), Дзяржаўнай прэміі СССР (1974), Дзяржаўнай прэміі БССР (1978), Літаратурнай прэміі імя Я.Коласа (1964); Бембель А.А. (лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР – 1970); Глебаў А.К. (лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР – 1976); Нікалаеў Я.Дз. (лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР – 1968); Цвірка В.К. (лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР – 1967); Селіханаў С.І. (лаўрэат Ленінскай прэміі – 1969).

Мастацкая дзейнасць студэнтаў і выкладчыкаў тэхнікума лягла ў аснову нацыянальнай складаючай у станаўленні і развіцці выставачнай дзейнасці беларускай дзяржавы як на рэспубліканскім, так і на ўсесаюзным і міжнародным узроўні. Вялікую ролю калектыву Віцебскага мастацкага тэхнікума адыграў у правядзенні беларусізацыі мастацкай адукацыі, у развіцці краязнаўства, у вывучэнні і прапагандзе нацыянальнай мастацкай спадчыны. Сёння, праз прызму часу, аб'ектывны погляд на гісторыю стварэння Віцебскага мастацкага тэхнікума, дае падставу сцвярджаць, што дзейнасць гэтай установы не дала перарвацца той традыцыі, якая мае назву “віцебская мастацкая школа”, у сэнсе развіцця мастацкай адукацыі на Віцебшчыне. Таму музей “Віцебскі мастацкі тэхнікум” у кантэксце Музейнага квартала мае поўнае права на адно з цэнтральных месцаў. Тым больш, што для яго стварэння маецца вялікая колькасць экспазіцыйных матэрыялаў.

Толькі ў фондзе Віцебскага абласнога краязнаўчага музея захоўваецца больш за тысячу музейных прадметаў. Па-першае гэта мастацкія творы.

У калекцыі жывапісу прадстаўлены работы выкладчыкаў і выпускнікоў тэхнікума, усяго 320 твораў. Гэта работы: *Волкава В.В.* – “Партрэт акадэміка М.Е. Мацэпуры”; *Хрусталёва У.Я.* – «К.Заслонаў

дае баявое заданне», «У пошуках маці»; *Ахрэмчыка І.В.* – «Пейзаж» 1945 г., 14 работ *Дзежыца В.К.*, сярод якіх “Восстановление моста через Витьбу в г.Витебске в 1944 году”, “Выборы”, “На витебской пристани”, “Витебск строится”, «На улице Чехова», «Весна на Витьбе» і іншыя; адна з асноўных работ *Зайцава Я.А.*, якая была выканана ў 1945 годзе, «Над Свислаччу»; дзве работы *Гаўрыленкі П.Н.* – «Зіма на будоўлі», «Партрэт юнага партызана»; дзве работы *Даўгялы М.Х.* «Калгасны двор», «Торфараспрацоўкі» 1972 г.; работа *Сушаверхава У.П.* «Вечар над Свислаччу»; адна работа *Красоўскага Я.Я.* “Партрэт маладога партызана”; “Аўтапартрэт” 1945 г. *Ціхановіча Я.М.*; пейзаж “Новы Мінск” *Воранава Н.М.*; вядомы нацюрморт *Лі С.Дз.* “Сірэнъ”; “Першы снег” *Савіцкага В.М.*; “Асенні нацюрморт” і копія дэкарацый “Снягурачка” *Жолтак В.К.*; работы “Пляж”, “Зіма. Утро” *Кроля А.І.*; «Вясна ідзе» і «Вечар» *Цвіркi В.К.*; “Нацюрморт з вінаградом” 1954 г. *Андруховіча С.А.*; «Полевые цветы» і «Лён» *Бржазоўскага Г.Ф.*; работа «Нарочь» 1989 г. *Масленікава П.В.*; «Портрет Героя Советского Союза А.К. Горовца» *Рана Л.С.*; пяць жывапісных работ *Нікалаева Я.Дз.* “Портрет Волчека Б.И.”, эскіз сцэны да спектакля “Навальніца будзе” і іншыя; работа *Міхайлава М.Дз.* – “Подполье”; 27 жывапісных твораў *Бароўскага І.Ю.*, сярод якіх – “Пэн” 1988 г., “Портрет токаря Фирсова” 1973 г., “Портрет архитектора Озеровой” 1970 г., “Автопортрет”; 27 жывапісных твораў *Явіча П.М.* – “Демонстрация рабочих в Витебске в 1905 году”. “Провозглашение Советской власти в Витебске”, “Заложники”, “Турецкая гвоздика.”; 134 творы *Кухарава У.І.* – “Портрет Т. Пономаренко”, “Герои 1-й Белорусской бригады партизан”, “Партизан М.Ф. Шмырев”, нацюрморт «Хлеб», “Портрет заслуженной артистки Н.С. Белинской” 1952 г., “Портрет актрисы Галины Дягилевой» 1984 г., «Машинист П. Тонушев» 1953 г., “Автопортрет” 1946 г.; 87 жывапісных твораў *Каржанеўскага А.С.* – “Минск восстанавливается» 1947 г., “На стройке нефтеперегонного завода” 1962 г., “Витебский известковый завод “Руба”, “Обольские подпольщики”, “Витебская пристань”; *Кузняцова М.Т.* “Весна”.

Не меншую каштоўнасць прадстаўляюць графічныя работы – усяго ў калекцыі музея 565 твораў выкладчыкаў і выпускнікоў тэхнікума. Гэта сорак тры работы *Гарбаўца З.І.*, сярод якіх – “Аўтапартрэт”, «Пейзаж. Старый Витебск». 1926г., «Зіма в дачном поселке», «Зіма. Каток», «Портрет Н.М. Пржевальского». 1946г., «Портрет русского драматурга А.Н. Островского» і іншыя; 13 работ *Лейтмана Л.М.* – акварэлі «Весна», «Западная Двина», “Вечер над Свислочью», «Огни Минска», «Крепление штампа парового молота»; 30 работ *Мініна Я.С.* – гравюры «Старый Витебск». 1927 г., «Вид Витебска. Дворик», «Витебский пейзаж. Вид на Успенский собор», экслібрыс «З кніг А. Шлюбскага», экслібрыс “З кніг Н. Каспяровіча”

1926 г., аўтаэкслібрыс *Минина Я.С.* 1926 г.; сем графічных работ *Міхалана М.П.* – работы выкананыя пастэллю і гуашшу «Віцебск. Вуліца Крывая» 1927, «Нацюрморт з лімонам» 1920-я гг., «Лучоса. Часовенка ў лесе» 1920-я гг., «Сток, занесенный снегом» 1942 г. і іншыя; тры работы *Дзежыца В.К.* – «Портрет Героя Советского Союза командира бригады «Дубова» Ф. Дубровского», «Портрет В.Е. Лобанка», «Портрет Героя Социалистического Труда Макарова»; 87 малюнкаў *У.І.Кухарава* – сярод якіх асабліваю цікавасць уяўляюць малюнкi ваенных і першых пасляваенных гадоў – «Автопортрет» 1946 г., «Портрет старика», набросок «Мы победим» 1944 г., «Военный врач» 1945 г., «Счастье», 1945г., «Скорбь» 1945г., «Портрет жены» 1944г., «Портрет Героя Советского Союза К.С. Заслонова», «Портрет Героя Советского Союза командира партизанской бригады «За Советскую Беларусь» П.М. Романова» 1946г.; сем малюнкаў і акварэльных накідаў гэтага ж перыяду *Ткачонка А.А.* – «Портрет Героя Советского Союза командира 1-й Белорусской бригады М.Ф. Шмырёва», «Портрет командира бригады Бирюлина», «Зарисовка гетто в Витебске» 1944г.; 48 акварэльных работ *Сталярова І.М.* – «Полоцкий нефтестрой», «Партизанская побывка» 1968г., «Дождь над озером», «Село Ольгово» 1969г., «На Западной Двине». 1991 г., «Тоска по родине» 1998г., «Деревья у дороги» 2007г.; 26 работ *Тышкевіча Ю.В.* – лінагравюры «Апрельское солнце», «Старый Витебск», «Январское кружево», афорты з серыі «Мой город Минск»: «Индустриальный ритм» 1973г., «Старый Минск», «Васильки»; 64 работы *Бароўскага І.Ю.* – лінагравюры «Оборона Витебска», «Раздумье», «Площадь Свободы»; дзве аўталітаграфіі *Сакалова В.Ф.* – «Железная дорога на стройку», «Соль нужна рыбакам»; 17 работ *Ціхановіча Я.М.* – «Партрэт М. Багдановіча». 1982 г., «Партрэт Цёткі». 1982 г., «Партрэт Ф. Багушэвіча» 1975 г., афорты і экслібрысы; 39 работ *Рана Л.С.* – «Портрет Л.Лейтмана», серыя «Шолом-Алейхем (профильные изображения литературных героев)», серыя «Мінскае гетта», серыя каляровых літаграфій «Еврейские писатели»; 8 работ *Паслядовіч А.О.*, сярод якіх яе каляровыя лінагравюры «Хоровод», «Хор», «В поле», «Музыкант», «Пойду по лужку»; тры лінагравюры *Герасімовіча П.М.* – «Год 1930-й», «Ширь колхозная» 1972г., «Гимн имени твоему»; 41 работа *Дурчына П.С.* – малюнкi і літаграфіі з серыі «Брест – крепость-герой», афорты з партрэтнай серыі «Абаронцы Брэсцкай крэпасці», літаграфіі «Лесной пейзаж», «Городской пейзаж. Минск», чатыры гравюры *Ціхановіча В.М.* – «У кормушки», «Незамерзающий ручей», «Эхо далекого выстрела», «Лесной овраг»; 63 работы *Мікалаева Я.Дз.*, сярод якіх – эскізы дэкарацый да спектакляў: «Забавный случай», пастаноўка 1942 г., «Раскіданае гняздо», пастаноўка 1951 г., «Крэпасць над Бугам», пастаноўка 1956 г., «Сталевары», пастаноўка 1973г., эскізы сцэны да спектакля па п’есе М. Шатрова «6 июля», пастаноўка 1967 г.,

кампазіцыя “Несцерка – Іллінскі” 1960 г.; дзве акварэлі *Волкава А.В.* – «Цырк будуюцца» 1960 г., «З удалага палявання»; 31 работа *Каржанеўскага А.С.*, сярод якіх унікальныя малюнкi і акварэлі перыяду 1940-х гг: «После бомбежкі» 1941 г., «Понтонный мост» 1942 г., «Нижний базар (г. Минск)» 1942 г., а таксама – «Старая звонница» 1946 г., «Бывший Николаевский собор» 1957 г., «У Ратуши», «У исторического музея в Витебске» 1977 г., «На Ленинской улице в Витебске» 1972 г.; на жаль, усяго адной гравюрай «Накануне» 1957 г., прадстаўлена творчасць *Касмачова К.С.*; чатырнаццаць графічных работ прадстаўляюць творчасць *Чурабы М.Д.* – эцюд да панарамы «Нарком обороны Тимошенко на учениях» 1940-х гг., партрэт “Иван Васильевич Шкута. Февраль 1941 г.”, эскиз «Смерть немецким оккупантам!» 1941г., накід «Женский портрет» 1941г., «Автопортрет». 1941 г.; шэсць малюнкаў *Мазалёва А.П.* – «В засаде» 1945г., “Портрет «Лида Берёзкина» 1940-х гг., «Партизаны в лесу» 1945г., «В минуты отдыха» 1945г.; тры афорты і адна каляровая аўталітаграфія *Б.А. Заборова*.

Калекцыя скульптуры прадстаўлена творами: *Глебава А.К.* (10 работ у гіпсе), сярод якіх – статуя “Георгій Скарына”, бюст *М. Горкага*, скульптурныя кампазіцыі «Першая конная», «Элегія», «Вечар на цаліне»; *Азгура З.І.* (14 работ у гіпсе): “Бюст народнага паэта БССР Якуба Коласа”, паўфігура «Герой Советского Союза В.З. Хоружая», “Бюст народного артиста БССР И.М. Болотина”, “Бюст Героя Соцтруда Лесничей Е.П.”, паўфігура «Юная натуралистка», скульптурная кампазіцыя «В.И. Ленин и девочка»; *Бембеля А.О.* (2 работы): “Бюст Героя Советского Союза Александра Матросова” (мрамур), “Скульптура «Ленин-вождь» (гіпс); *Курачкіна А.Р.* (1 работа ў гіпсе): “Бюст Героя Советского Союза Вайнрута”; *Шахновіча А.І.* (1 работа ў дрэве): “Рыбацкая удача”. Сюды ж можна аднесці “Бюст В.К. Дзежыца” работы *Дз.П. Генеральніцкага* і гіпсавы медальён з барэльефным партрэтам першага дырэктара Віцебскага мастацкага тэхнікума *Керзіна М.А.* Усяго 30 работ.

У фондзе Віцебскага музея захоўваецца унікальная калекцыя з 13 керамічных твораў выкладчыка БДМТ (1925–1929 гг., кіраўніка ганчарна-керамічнай майстэрні (1926–1927), ганчарна-керамічнага аддзялення (1928–1929) *Міхалапа М.П.*: ваза “Бульба”, фрагмент вазы “Беларусь Савецкая”, дэкаратыўныя вазы “Лянок”, “Бульба”, кафлі “Бульба”, “Ландыш”.

Вялікую цікавасць уяўляе сабой фотадакументальны фонд. Галоўнае – гэта арыгінальныя дакументы і фотаздымкі з асабістых архіваў выкладчыкаў тэхнікума *Міхалапа М.П.*, *Гарбаўца З.І.*, *Юдовіна С.Б.*, *Мініна Я.С.*, сярод якіх іх фотапартрэты, дакументы аб нараджэнні, дыпламы, розныя спраўкі, пасведчанні, запрашальныя білеты. У калекцыі маецца вялікая колькасць фотаздымкаў,

дакументаў, фотаальбомаў выпускнікоў тэхнікума – Я. Ціхановіча, М. Чурабы, Я. Нікалаева, І. Бароўскага, У. Кухарава, П. Явіча, два унікальныя партрэты выкладчыкаў тэхнікума, братоў Даркевічаў П.Я. і Х.Я., намаляваныя па памяці іх вучнем П. Явічам.

Пры падрыхтоўцы выставы, прысвечанай 90-гадоваму юбілею з дня адкрыцця Віцебскага мастацкага тэхнікума, супрацоўнікамі віцебскага Мастацкага музея была адпрацавана і зкамплектавана вялікая калекцыя навукова-дапаможных экспазіцыйных матэрыялаў, гэта копіі: фотакалажаў “Первый выпуск графического отделения Художественного техникума. Витебск, 1932 год.”, “Преподаватели Витебского художественного техникума. Витебск, 1932 год.”, “Дзяржаўны мастацкі тэхнікум Беларусі. 9-ты выпуск. 1933 год”; групавых фотаздымкаў студэнтаў з выкладчыкамі Ф. Фогтам, У. Хрусталёвым, А.Паповым; фотаздымкаў: “Першы курс Віцебскага мастацкага тэхнікума. 1929 год”, “Навучэнцы Віцебскага мастацкага тэхнікума. 1928 год”, “Першакурснікі мастацкага тэхнікума. 11.11.1929.”, “Студэнты мастацкага вучылішча перад Першым з’ездам мастакоў беларусі ў Доме пісьменнікаў у Мінску па вуліцы Савецкай. 1939 год”, “Студэнты Віцебскага мастацкага тэхнікума. Віцебск. 1931 год”, “Студэнты Віцебскага мастацкага тэхнікума. 1 ліпеня 1931 года. Віцебск”, “Віцебскі мастацкі тэхнікум. 1931 год.”, “Студэнты Віцебскага мастацкага тэхнікума. 1929 год. Першы курс.”, “Студэнты і выкладчыкі Віцебскага мастацкага вучылішча. 1941 год.” У гэтай калекцыі таксама - фотاپартрэты дырэктараў тэхнікума Керзіна М.А. (верасень 1923 – люты 1929), Вольскага В.Ф. (люты 1929 – сакавік 1930), Арнштэйна А.С. (1930–1933), Гаеўскага (1933 год), Ахрэмчыка І.В. (ліпень 1939 – люты 1941), Лейтмана Л.М. (люты – чэрвень 1941); фотاپартрэты выкладчыкаў тэхнікума: Волкава В.В. (1923–1929), Гарбаўца З.І. (1924–1925), Дзежыца В.К. (1931–1941), Каспяровіча М.І. (1924–1926), Комара Дз.І. (1925–1929), Мініна Я.С. (1931–1937), Міхалапа М.П. (1925–1929), Мазалёва А.П. (1939–1941), Папова А. М. (1923–1928), Фогта Ф.А. (1928–1934), Хрусталёва У.Я. (1926–1941), Шульца Г.А. (1929–1932), Эндэ М. Г. (1923–1931).

У фондзе музея шмат аматарскіх фотаздымкаў перыяду 1920-30-х гг., напрыклад: “Навучэнцы Віцебскага мастацкага вучылішча на Дзвіне”, “Студэнты у двары Віцебскага мастацкага тэхнікума”, “Студэнты Віцебскага мастацкага тэхнікума на занятках фотагуртка”, “Спартыўны гурток Віцебскага мастацкага тэхнікума”, “Ад’езд студэнтаў розных курсаў у канцы мая 1930 года у лес на параходзе па Заходняй Дзвіне”, “Студэнты у двары тэхнікума ля паляніцы дроў”, “Спартыўны гурток Віцебскага мастацкага тэхнікума”, “Студэнты мастацкага тэхнікума на спартыўных спаборніцтвах. 1931 год”, “Студэнты на стадыёне. 1931 год”. На гэтых фотаздымках – студэнты: Жораў, Глебаў, Сонкін, Рабінін, Славін,

Шэнкер, Шаўліс, Дзэрбаедаў, Кліндухова, Цвірка, Сцяпурка, Коваль, Порт, Некраш, Гінзбург, Казлоўскі, Кроль, Ражкова, Касцецкая, Дакальская, Шляхтаў, Козак, Шымановіч, Я.Ціхановіч, Шматава, Няверка, Латышаў, В.Ціхановіч, Галоўчанка, Горшава, Уласік, Сакалоў, Касмачоў, Ран, Галубок, Забораў, Каржанеўскі, Галавічэнка, Марголін, Кавалёў, Ермачонак, Ясінская, Бржазоўскі, Чарняўскі.

Такім чынам, аналіз фонду Віцебскага абласнога музея паказвае, што матэрыялаў па тэме “Віцебскі мастацкі тэхнікум” ужо дастаткова для стварэння дасканалай музейнай экспазіцыі. А калі ўлічваць тое, што мэтанакіраванага навуковага камплектавання па гэтай тэме не праводзілася, то адкрываецца яшчэ шмат магчымасцей для папаўнення калекцыі. Цікавыя дакументы захоўваюць некалькі дзесяткаў спраў Віцебскага абласнога архіва, багатыя калекцыі матэрыялаў ёсць у фондах Дзяржаўнага архіва літаратуры і мастацтва ў Мінску, у фондах Нацыянальнага мастацкага і Нацыянальнага гістарычнага музеяў, Музея старажытнабеларускай культуры, фондзе Беларускага Саюза мастакоў, у архівах Расіі. Вялікая колькасць дакументаў, фотаздымкаў, нават мастацкіх прац захоўваецца ў сямейных архівах нашчадкаў. Несумненна надышоў час сабраць і сістэматызаваць максімальна магчымае па гэтай важнай для нацыянальнай культуры тэме, стварыць каталогі, альбомы, скласці справачныя даведнікі, правесці фотафіксацыю мастацкай спадчыны, каб не сталася тое, што сталася з наследдзем Віцебскага народнага мастацкага вучылішча, калі ў пасляваенныя дзесяцігоддзі была упушчана магчымасць набыць для Віцебска і творы К.Малевіча, і творы М. Шагала, не кажучы ўжо пра творы іншых іх паплечнікаў і саратнікаў. А тая увага, якая сёння на афіцыйным узроўні надаецца праблеме віцебскай мастацкай школы, дае гарантаваную надзею на стварэнне ў Віцебску музея, прысвечанага гісторыі Віцебскага мастацкага тэхнікума.

Л.И. Малащенко

Витебск, УК «Витебский областной краеведческий музей»

ФОНД Н.П. МИХОЛАПА В СОБРАНИИ ВИТЕБСКОГО ОБЛАСТНОГО КРАЕВЕДЧЕСКОГО МУЗЕЯ

Среди знаменитых личностей, сыгравших важную роль в становлении и развитии национальной художественной культуры, имя Николая Прокопьевича Михолапа (1886–1979) занимает одно из центральных мест. Он стоял у истоков зарождения белорусской гончарно – керамической промышленности; с его именем связано возрождение и организация фарфорово-фаянсового производства в Беларуси; подго-